

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק

אבדק"ק צאנז-קלויזענבורג זצוקללה"ה

שנה כ"ו [תש"ע] גליון ח'

בשיעור חורש"י וישלח תשמ"ב

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום (לכ, ד). (א) ברש"י מלאכים ממש. ולהבין בעי מה שבשביל לפיים את עשו נזקק לשלוח ולהטריח מלאכי מעלה. ומצינו (קדושין מ) ברב כהנא שנפל מאיגרא לארעא, אתא אליהו קבליה, אמר ליה אמרתתן ארבע מאה פרסי וכו' עיי"ש, שהקפיד אף שלא הטריחו במתכוין. (ב) יש לבאר כוונת אומריו לפניו, ועמד בזה גם זקה"ק בייטב לב. (ג) אומריו אל עשו אחיו לכאורה שפת יתר הוא, דהלא אין עשו אחר. (ד) למה האריך הכתוב לפרט מקום מגוריו המדוייק של עשו, ומה התועלת מכתיבת הדברים כשבין כך אין המקום ידוע לנו. (ה) בתחלת הפרשה נאמר אל עשו אחיו, ולהלן (פסוק ז) בדברי המלאכים הפכו להזכיר תואר האחיה לפני שמו באנו אל אחיך אל עשו, הלא דבר הוא.

ונראה בהקדם מה שמצינו (של"ה תורה שבכתב פרשת ברכה, וע"ע שו"ת מהר"י אסאד אור"ח מ) מחלוקת בדבר אם המלאכים מכירים במחשבות שבלב. התוספות (שבת יב, ב) כתבו בפשיטות דאפילו מחשבה שבלב כל אדם יודעים, ומתוך כך הקשו איך אמרו שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי. וכן הביא הרא"ש (ברכות ב) בשם התוס' שהקשו דהלא אפילו מחשבות לב האדם הם יודעים ומכירין, אלא שלשון זה מגונה בעיניהן להזקק לו עכ"ל. ובנועם אלימלך (בהעלתך ד"ה וישמע משה) כתב שנדחקו המפרשים בהתוספות דמנ"ל דאף מחשבה שבלב יודעים, ואפשר לומר דבאמת אין המלאכים יודעין מחשבה שבלב וכו' עיי"ש, [וכן דעת הזוהר (ה"א קא ב, עין בהגהות החיד"א שם)].

לפי דעת הראשונים שהמלאכים מכירים מחשבות, יש לומר דבהיות ועשו איש יודע ציד לרמות בפיו אף את אביו יצחק שהיה נביא אלקים (רש"י בראשית כה, כו), בהיפוך ממדתו של יעקב איש תם כלבו כן פיו שאינו חריף לרמות (שם), חשש יעקב לשלוח אנשים שאינם מכירים תוכיות הלב, שמא בפיו שלום ידבר ובקרבו ישים ארבו, הוא יקבל את השליחים בסבר פנים יפות כשהוא מעמיד פנים כדורש שלום, ולמעשה ישים סם המות במאכלים שיגיש לפניהם. על כן נזקק היה לשלוח מלאכים ממש היודעים מחשבה שבלב, שלא יצליח לגנוב את לבם בחלקלקות לשונו, להיות מכסה שנאה בשפתי שקר, והם ישכילו להשיבו דבר אמת האם ביאתו לטובה כי סרה קנאתו ושנאתו, או שבא עליו להורגו.

זה שאמר הכתוב בטעמו של יעקב ששלח מלאכים ממש, שהוצרך לכך בהיות ושלחם אל עשו אחיו, זה שהוא עשו הרשע ומבקש רעתו, אבל בצביעותו מסוגל להעמיד פנים של רמאות כאילו נוהג אתו באחיה ורעותו. לפיכך וישלח יעקב מלאכים, ולא אנשים בשר ודם שאין יודעים מצפונו לבבו, לדעת אם באמת שב מרשעתו להיות אח ליעקב, או שעדיין עומד במרדו ודינו כמומר שאינו בכלל אחיה לשיטת רב יהודה גאון (מושו"ע אהע"ז קנו ד), וזקה"ק בשו"ת דברי חיים (הששמות לג) דן באריכות דגם מי שאינו מאמין בדברי חז"ל אינו בגדר אחיך (ועיין שו"ת דברי יציב יור"ד מט-נ).

וישובו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך שהיית אומר אחי הוא, ואף הוא מדבר רכות כאילו נוהג עמך באחיה, אבל באמת אל עשו הוא נוהג עמך כעשו הרשע (רש"י), הוא עשו הוא ברשעו מתחילתו ועד

סופו (מגילה יא.), וגם הולך לקראתך לא להתפיים אלא למלחמה, וארבע מאות איש עמו לעמוד על נפשך. דבר זה יכלו לדעת רק מלאכים ממש שיודעים מחשבה שבלב.

ושמחתי מאוד שראיתי בספורנו כדברינו, וזה לשונו: וישלח יעקב מלאכים לדעת מה בלב אחיו לדעה מה יעשה לו עכ"ל. וסובר גם כן כראשונים הנ"ל דהמלאכים יודעים מה בלב.

*

לדעת הסוברים שמלאכים אין יודעים מחשבות, נראה לומר בסיבת הדבר ששלח מלאכים ממש. ועוד מבואר בספרים הקדושים (נועם אלימלך ד"ה א"י וישלח בשם מדרש, ועיין זוהר קפו א ובמקדש מלך, דבש לפי מערכת המ' אות לה) שלא היו סתם מלאכים אלא מיכאל וגבריאל, מלאכי המרכבה. ומעמא בעי.

על פי מה שכתבו המקובלים (זוהר ח"א קי א במדרש הנעלם, לקטפי תורה תהלים פר, שער המצוות שמות) בסיבת הדבר של (הגדה של פסח) ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך וכו', כי מרוב זוהמת טומאת מצרים ערות הארץ היה המלאך נפגם מקדושתו. יש לומר שגם אצל עשו הרשע אבי אבות הטומאה, מקור ועצם הטומאה והכשפים שמכחישין פמליא של מעלה (חולין ז:), שהיה בכוחו לרמות ולהטעות את יצחק אבינו, שרתה בסביבתו טומאה גדולה למאוד, לכן לא היה יכול יעקב אבינו לשלוח אליו אנשים שבודאי היו נפגעים מכח טומאתו, ואף מלאכים לא שלח אלא ממרכבה העליונה, שבאים ממקום הכי גבוה שאדם רשאי לחשוב, אשר שם אין מגע טומאה והכל במל ומבומל.

על זה רמז הכתוב וישלח יעקב מלאכים לפניו, כי האבות הן הן המרכבה (ב"ר מו, ו), ויעקב רגל שלישי שבמרכבה (עיין זוהר ח"א קער ב; ש"ס חולין צא:), וישלח אותם המלאכים שעומדים לפניו דהיינו אצלו ובסמוך לו, כלומר מלאכי המרכבה. והכתוב מפרש והולך בסיבת הדבר: אל עשו אחיו שורש הטומאה, ארצה שעיר שדה אדום ארץ של טמאים ומכשפים סביב לו, באופן שרק מלאכי המרכבה יכלו לעמוד בקדושתם במקום טמא כזה.

*

ויתכן לומר כדרכנו הראשון שבחר במלאכים בשביל לדעת מה בלב אחיו, גם לדעה זו שאין מלאכים יודעים מחשבות. כי חילא דילהון מכח קושיית התוס' דאם יודעים מחשבות איך זה שאין מכירין בלשון ארמי, לפי זה מלאך גבריאל שמכיר בלשון ארמי (סוטה לג.) הוא גם יודע מחשבות. כמו כן מלאך מיכאל, כידוע שמיכאל וגבריאל הם בדרגא אחת.

מעתה מבואר הכתוב וישלח יעקב מלאכים לפניו, היינו ממלאכי המרכבה, ושתי סיבות בדבר: א) אל עשו אחיו לדעת אם שלום ואחזה בלבבו או שמבקש רעתו, לכן נזקק למלאכי המרכבה שיודעים מחשבות שבלב. ב) ארצה שעיר שדה אדום שם מקום הרשע והטומאה, ומלאך אחר היה נפגם מטומאת המקום.

ב

ראוי להתבונן בפרשה זו מה בא הכתוב ללמדנו, מה הלימוד לדורות עולם מסיפור שליחת יעקב אל עשו. ובזוהר הקדוש (ח"ג קמט א) מאן דאמר דההוא סיפורא דאורייתא לאחזאה על ההוא סיפור בלבד קאתי תיפח רוחיה.

והנראה דמעשה אבות סימן לבנים (רמב"ן בראשית יב, ו). בפרשה הקודמת בה מסופר על גלותו של יעקב אבינו, בצאתו מבאר שבע וילך חרנה, מרומז ענין גלות ישראל מארצם (ב"ר סח, יג) וחורבן בית המקדש (שם סט, ז), כמו שהביא הרמ"א (אור"ח תקנה ב) דיש נוהגים בליל תשעה באב שמישימים אבן תחת מראשותיהם וזכר למה

שנאמר (בראשית כח, יא) ויקח מאבני המקום שראה החורבן, והארכנו בזה בסעודה שלישית בשבת העעל"ט, ושלכן גם כן נסתלקה ממנו הרגשת קדושת המקום, עד אשר לא ידע מה נורא המקום הזה, בכך הראו לו שיבא עת שלא תהא קדושת המקדש ניכרת וידועה.

לעומת זה פרשה זו העוסקת בשיבתו של יעקב אל ארץ אבותיו, בא ללמד על המצב של גאולה העתידה, בשוב ה' שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל.

*

כל המתבונן בדברי הנביאים ומאמרי חז"ל רואה נכוחה שחזו את בני דורו של מלך המשיח במדרגה שפלה, עתידה תורה שתשתבח מישראל (שבת קלח:), בעקבות משיחא חוצפא יסגא וכו' ומלכות תהפך למינות וכו' וכו', עד שיהא הדורו כולו חייב (סנהדרין צו).

כה שמעתי מהגה"צ מנאסויד את אשר שמע מפי דו"ה הגה"ק משינאווא מה שאמר הרה"ק מאפטא זכ"ע, שקודם ביאת המשיח יהיה דור שפל מאד מאד, (בלשון קדשו: גאר גאר גאר... א נידעריג דור). תוך כדי דיבורו החוה ביד קדשו כשהוא מורידה כלפי מטה, וחזר עשרה פעמים על המילה "גאר", כשבכל פעם הוא מנמיך את יד קדשו, ובפעם העשירית הגיע עד סמוך לארץ. וסיים ואמר: להם יבא משיח ולא אלינו.

עוד אמר שהראו לו את פני הדור של מלך המשיח, וראה איך שכולם חובשים כובעים לבנים (בימיו היה שינוי ללבוש הזה סימן לאיש שפל ונדרה מעדת ישראל), עד שבא לי לשחוק ('עם איז מיר אנגיזומען צי לאכען') שהם יזכו לביאת המשיח ולא אנחנו.

ואיתא בשם הרה"ק מוה"ר נחמן מברסלב זי"ע, שקודם ביאת המשיח יהיה קשה להתחזק באמונה פשוטה, ביי"ג עיקרי אמונה, כמו למפס על גבי קיר חלק. והוסיף לומר סיבת הדבר שהוא מגלה זאת, למען יהיה למשיב נפש והתחזקות לאלו הנמצאים במצב מר הזה, דור שפל ונבזה, שלא יפלו ח"ו לידי ייאוש אלא איש את רעהו יחזקו כי קרובה ישועתנו לבא, ובידוע שכך צריך להיות קודם לביאת המשיח, דהרי כבר היה מי שידע זאת מקודם, עכרה"ק (ראה שיחות הר"ן אות לה ואות קכו).

זו סיבה גם למה שנביאי האמת והצדק וחכמינו הקדושים דברו מראש על המצב השפל, לכאורה מה ענינם לספר זאת הלא היה לצרה בשעתה כשנראה זאת בעצמינו. אלא בשביל שיהודים בעלי דעת הנמצאים בעת ההוא ימצאו בדברים אלו חיזוק גדול (ועיין איכ"ר ג, ז), כשיראו בקיום הדברים ידעו שגם ההמשך הטוב יבא במהרה. כעין שמצינו (מכות כד:): ברבי עקיבא וחבריו שהתנחמו כשראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, ואמר עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת עיי"ש.

משל למה הדבר דומה. רופא הגיע לבקר את החולה ונתן לו סמי רפואה, והודיע לקרוביו שכלילה יהא נדמה כהרעה במצבו, אבל אין להם לדאוג כי זה מכח השפעת הרפואה, ואדרבה זה סימן טוב שהתרופה עושה פעולתה ועד מהרה יקום ויבריא. וכך הוה, באמצע הלילה התחיל להזיע מאוד ולהשתעל בצורה חזקה, עד שנדמה היה לגוסס שקרב קיצו, אבל בני הבית לא היו מודאגים מכך מאחר והרופא כבר הודיע להם מראש שכך יהיה, וראו בכך סימן להחלמתו הקרובה.

אין אתנו יודע עד מה באמיתיות סיבת הדבר, אבל אמת ויציב ונכון הדבר הזה מפי קדושינו ז"ל, שמלך המשיח יבא בדור חייב. כך זה צריך להיות ולא יתכן אחרת, ומצב הזה סימן הוא לביאתו הקרובה במהרה בימינו.

*

גם בגשמייות מצבם של ישראל באחרית הימים כבי רע, מדוכאים ומושפלים תחת יד האומות שמתנשאים והולכים. ובפשטות הענין בזה כדבר שנאמר (משלי מו, יח) לפני שבר גאון וגו', כי קרוב יום אידם של הגויים. וכן הוא אומר (עובדיה א, ד) אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך משם אורידך נאם ה'.

בדרך צחות יש לומר דבזה נבואה על תקופתנו אשר עד לשמים הגיע שיאם, כי התגברה כח הטומאה של עשו וזרעו לעלות על במתי עב, לעוף עד הירח, ואף למעלה מזה. הודיענו הנביא דבזמן שנראה אנשים מגביהים לעוף כנשר בין כוכבים, בזמן שעולין עד לרקיע, נדע שהגיע זמן ירידתם.

כך גם ראה יעקב בחזון חלומו (בראשית כח, יב) והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו [ובבעל הטורים והנה סלם בגימטריא וקץ שהראהו קיצי הגליות]. היינו בזמן שהסולם של עשו הרשע אשר מוצב ארצה מתרומם להיות ראשו מגיע השמימה, שהטומאה כשיא תוקפה ועלייתה עד שיכולים כבר להגיע לשמים, תדע שהגיע זמן אשר מלאכי אלקים עולים אלו הצדיקים שהקב"ה עושה להם כנפים כנשרים (פנהרין צב).

כמו שהיה בדור הפלגה (בראשית יא, ד) ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם וגו', נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה (רש"י שם א), וכשנרמה להם שכבר השיגה ידם אז וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם, ויאמר ה' וגו' הבה נרדה ונבלה שם שפתם וגו' ויפץ ה' אותם משם על פני כל הארץ. כך בכל דור ודור הטומאה שמוצבת ארצה, היושבת מתחת להרי חושך ובמעמקי שאול, הפצה לעלות עד לשמים, ובזמן שנרמה שנצחה ועלתה עד במתי עב, נדע שהגיע שעת מפלתם, משם אורידך נאום ה', וישראל נושע בה' תשועת עולמים.

זה שנרמו כאן במעשה אבות סימן לבנים, שהטומאה נתעצמה בתוקפה עד כדי כך שלקח עשו ארבע מאות איש לבא על יעקב ולהרגו. לא שוטף היה וידע מוזאת הברכה אשר ברכו אביו הוה גביר לאחיק וישתחוו לך בני אמך, אלא שבתוקף כח מומאתו הגדולה התיימר לגבור על ברכת אביו. וכמעט שהצליח לולי שאלקי יעקב בעזרו למגן בעדו שלא יוכל להרע לו, ועוד נהפך לבו וישקחו, שלבסוף הטומאה נכנעה בפני הקדושה.

נתבונן עוד ונראה מצב השפלות שהיה בה יעקב מזה שנאלץ להשתחוות בפני עשו שבע פעמים, יעקב אבינו רגל שבמרכבה השתחוה ארצה בפני מקור הטומאה. וכבר תמה על כך בזוהר הקדוש (בפרשתנו קעא ב) וכי יעקב דאיהו שלימא דאבתן וכו' היך סגיד ליה לההוא רשע דעשו דאיהו בסטרא דאל אחר ומאן דסגיד ליה סגיד לאל אחר וכו', אלא וכו' והוא עבר לפניהם מאי והוא דא שכינתא עלאה דהוה אזלא קמיה וכו', אמר הא עידן לסגדא לגביה דקודשא בריך הוא דהוה אזיל קמיה, כרע וסגיד שבע זמנין עד גשתו עד אחיו, ולא כתיב וישתחו לעשו, אלא כיון דחמא דהא קודשא בריך הוא אזל קמיה כדון סגיד לקבליה וכו' עיי"ש. מכל מקום למראית העין נדמה היה שמשתחוה ארצה בפני עשו (ועיין שו"ת דברי יציב יור"ד קלב ב), ואין לך מצב גרוע מזה שהטומאה גברה כל כך, אחרי כל המלחמות ומריבות שביניהם מבטן ומלידה, החל מעת היותם במעי אמם שהיו מתרועעים זה עם זה ומריבים (רש"י בראשית כה, כב), ויגדלו הנערים ויהי עשו איש שדה שקוע במעמקים, ויעקב איש תם יושב אהלים, קנה את הבכורה, ואביו יצחק ברכו, למד תורה בבית שם ועבר ארבע עשרה שנה, בן פ"ד שנה היה ולא פגם מעולם, ואחרי כל זאת הוכרח להשתחוות בפני אותו רשע, שבא על גערה המאורסה והרג את הנפש וכפר בעיקר וכו' (ב"ב מו, ב).

ואולם מיד לאחר מכן ויעקב נסע סכותה ויבן לו בית וגו' ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ כנען וגו'. וסימן הוא לבניו אחריו דקודם שיבתם לארצם ונחלתם תתגבר כח הטומאה ביותר, לפי מראית העין הכל כבר מסור בידיהם ואנחנו לא יכולים לעשות מאומה, אז יבקע כשחר אור לישרים, ונוכה להתגלות השכינה, בביטולה המוחלט של כח הטומאה והכנעתה בפני הקדושה.

זה חזיון גדול לדורות עולם. אחר שפרשה הקודמת לימדה על מצב הגלות, באה פרשה זו ללמדנו על עת אחרית הימים, כי עת להגנה כי בא מועד, כאשר תראה שהמומאה בשיא תקופה עד כי נדמה שאפס תקוה, אז פתאום יבא האדון להיכלו וישיב שבות עמו.

*

בהמשך הפרשה נאמר (לב, ה-ט) ויירא יעקב מאד ויצר לו וגו', ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה. ולהבין בעי מה שחשש כל כך מעשו וארבע מאות איש אשר עמו, בעוד אשר כגבור עצום אור חלציו ללחום בחרבו ובקשתו נגד כל המלכים שנודווגו להם אחר מעשה שכם (רש"י בראשית מה, כב), וכמסופר באריכות בספר הישר. ככוחו של אבי אביו אברהם, שרדף לבדו [הוא ואליעזר (רש"י בראשית יד, יד)] נגד ארבעת המלכים ועמם מאה שמונים וחמשה אלף ראשי גייסות (פנהרדין צה:). אף כאן כיון שהתקין עצמו למלחמה היה לו לבטוח בה' מעוזו שינצח אותו להרוגו, מדוע זה נתיירא כל כך ואף הוציא מפיו לומר (ולא חשש משום (ברכות יט, א) אל יפתח אדם פיו לשטן) אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו וגו', כאילו קיים חשש קרוב מאוד שאת המחנה האחת יצליח להרוג, ורק המחנה הנשאר תהא לפליטה על כרחו.

אלא נראה ברור שלא על אותה שעה בלבד היה מתפלל אלא עד סוף כל הדורות. כמבואר במדרש (ב"ר עו, ג) ויאמר אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו אלו אחינו שבדרום, והיה המחנה הנשאר לפליטה אלו אחינו שבגלות (כך הוא במדרש שלפנינו, ומפי כ"ק אאמו"ר זי"ע שמעתי מדרש אחר: והיה המחנה הנשאר לפליטה אלו אחינו שבצפון). וכל מפרשי המדרש האריכו למעניתם בביאור הדברים.

ונראה בפירושו על פי האמור, שבצאת יעקב מבאר שבע הראו לו מצבם של בניו בגלותם מארצם, ומזה הבין שמלחמתו של עשו כעת בטרם חזרתו מורה על צרות רבות ורעות שיבאו על בניו בעקבתא דמשיחא, קודם שעת גאולתם.

עליהם התפלל ואמר אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו אלו אחינו שבדרום, כוונתו על דור החורבן, שבאה עליהם מלכות רומי חייבתא מזרע עשו הרשע והכו מאיש ועד אשה יונק עם איש שיבה, הציתו אש בציון ובמקדש ה' והחריבו את ארצנו והותירו אחריהם ציה ושמה, כמו שאמרו (שבת קמה:): חמשים ושתים שנה לא עבר איש ביהודה וכו' מעוף השמים ועד בהמה נדרו הלכו.

והתחנן יעקב שיהא די בזה, ולא יוסיפו עשו וזרעו להרע להם באחרית הימים. והיה המחנה הנשאר לפליטה, אלו אחינו שבגלות רצ"ל הפליטה הנשארת בגולה אחרי אלף תשע מאות וארבע עשרה שנות גלות, לא יצליח אותו רשע להפק זממו ברגע האחרון ולהחריב את העולם.

אף אם יעלה על במתי עב, לטוס באויר עם פצצות וכלי משחית לעשות כרצונו, בכל זאת לא תהא לו שליטה על שארית ישראל אלא על הגויים, כדבר שנאמר (ירמיה ל, יא) כי אתך אני נאם ה' להושיעך כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הפצותיך שם אך אותך לא אעשה כלה.

דבר זה פעל יעקב בתפלתו לבטל מהם כתוב (ויקרא כו, לח) ואבדתם בגוים ואכלה אתכם ארץ אויביכם, האמור בקללות התוכחה, כידוע מצדיקים שהמתיקו זאת, וכבר החל בזה יעקב אבינו ע"ה בבקשתו שתהא המחנה הנשאר לפליטה, ולא יצליח עשו להכחיד את הפליטה הנשארת, דהלא צריך שיהא למשיח את מי לנאול. גם בהגיע אותו זמן של עת צרה גדולה יקויים בהם (ירמיה ל, ז) ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע, כמבואר בוזהר הקדוש (ח"א קט"א) שפסוק זה נאמר על אחרית הימים.

ג

ויצו אותם לאמר בה תאמרון לאדוני לעשו בה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה וגו' (לב, ה). (א) לכאורה יש כאן כפל מילים לאמר, בה תאמרון. (ב) לבאר כוונת דקדוק אומר בה תאמרון. (ג) עם

לבן גרתי מבאר רש"י מלשון גירות, לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר וכו', לכאורה אין לזה מובן דאחרי עשרים שנה שדר שם, ונשא ארבע מבנותיו, בודאי כבר הגיע זמן להרגיש עצמו כתושב ורגיל, כדרך חתן בבית חמיו (שמצינו פסחים ק"ג). הוי זהיר באשתך מחתנה הראשון). מה גם שהיה ממונה על ביתו ורכושו כאדם העושה בשלו, עד שהיה מקום לבני לבן לבא בטענה (בראשית לא, א) לקח יעקב את כל אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה. וכי איזו גירות היא זאת. (ד) עוד מפרש רש"י גרתי בגמטריא תרי"ג, כלומר עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי. ונלאו כל חכמי לב להבין פשר דבר וכי איתגורי איתגר בו דבשביל ששמרתי תרי"ג מצוות איני ירא ממך, הרי לא בא אלא למצוא חן בעיניו, אם כן איך חשב בדברים הללו לישא חן אצל הרשע, כאילו הוא מוקיר שומרי תורה ומצוות.

אחד הדברים הנלמדים בפרשיות אלו היא שנאת עולם לעם עולם. צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב חתנו, הוא נתיירא מפניו אימת מות, עד כדי כך שבצאתו מביתו נאלץ לברוח, לבן ברמאותו אכן בא בטענה (בראשית לא, כו-כח) למה נחבאת לברוח וגו' ולא נמשנתי לנשק לבני ולבנותי, אבל יעקב ידע מאוד שאינו מבקש אלא לעקור את הכל שנאמר (דברים כו, ה) ארמי אוכד אבי. על אף שהתנהג כלפי חותנו הארמי בהתנהגות הראויה לשבח והכל מתקנאים בחתן כזה, עבר אותו בנאמנות מופלגת, ובגללו אף זכה לברכת ה' כאשר הודה ואמר (בראשית ל, כו) נחשתי ויברכני ה' בגללך.

אין זאת אלא מחמת טבע הדברים שהרע שונא להטוב. עד כדי כך שאף עצמו ובשרו, בנותיו ונכדיו, ביקש לעקור ולאבד בשנאתו העצומה. כי את זה לעומת זה עשה האלקים (קהלת ז, יד), כמו שבצד הקדושה מצינו כתוב בשבט לוי (דברים לג, ט) ואת אחיו לא הכיר ואת בניו לא ידע כי שמרו אמרתך וגו', כך לבן הארמי בטומאתו העצומה לא הכיר את יוצאי חלציו, וחפץ לאבדם מן העולם מפאת שנאתו לקדושה.

וכן הוא אומר (בראשית כה, כג) ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך ושני לאומים ממעך יפרדו ולאום מלאום יאמץ, לא ישוו בגדולה כשזה קם זה גופל (רש"י), ואין אפשרות לשניהם כאחד, הטומאה שונאת את הקדושה ושנאה זאת לא תפוג אף אם תמלא כל רצונה בהכנעה והשתחוויה, שום דבר לא יעזור, כיון שזו שנאה עצמית מהטומאה לכל איש יהודי, רק בגלל שנושא שם ישראל ומחזיק עצמו כיהודי ללא שום סיבה אחרת.

שנאה זו שעשו שונא ליעקב עברה למורשת עולם לזרעו אחריו. הרבה דיו נשתפך להסביר פשר דבר שנאת האומות לנגדינו, אבל באמת אין כזה שום טעם והגיון, רק שאין אור וחושך יכולים לשמש בערבובייה. לפי שכל ניצוץ של אור מגרש את החושך, דאם יש איזשהי אור החושך מתבטל, לבן החושך שונא את האור ואינו סובל. הם מלבישים זאת בתירוצים ואמתלאות שונות בשקר וכזב, כאשר האמת לאמיתו הוא שנאה עמוקה של חלק הרע לחלק הטוב, מימות עולם, החל ממריבת קין והבל.

*

לפני כחמשים שנה אמרתי ביום שבת קודש בדבר הכתוב (בראשית ל, לג-לד) וענתה בי צדקתי ביום מחר וגו' כל אשר איננו נקד וטלוא בעוים וחום בכשבים נגוב הוא אתי, ויאמר לבן הן לו יהי כדברך. וצריך לבאר מה שלא הסתפק בהסכמה על העסק באמירת הן, ועוד הוסיף לאחל לעצמו לו יהי כדברך.

ואמרת לפי שכל שנאתו של לבן אליו נבעה מחמת שלא סבל את צדקתו של יעקב איש תם, שאינו יודע לרמאות, וטען נגדו שהנהגת העולם אינה אפשרית בדרך בטלנות ותמימות ('פרומקייטען'). לבן עתה כששמע מפי יעקב כל אשר איננו וגו' נגוב הוא אתי, קפץ ואמר הן לו יהי כדברך, מתי אוכה כבר לראותך גבר בנזכרין היודע לשלוח יד בגניבה וגזילה, כל המחיצה המבדלת ביני ובינך אינה אלא בדרכי התמימות והקדושה שלך, הן לו יהי כדברך שתהא גם ירך במעל הזה של גניבה ואונאה, או אז נשתהו ובדרך אחד נלך.

בך במשך עשרים שנות ישיבתו אצלו ניסה והשתדל באופנים שונים, בדרכי ערמוניות בטומאה וכשוף, להעבירו על אמונתו, ולא עלתה בידו, כי דבק יעקב באמונתו הקדושה ולא זע.

על זה נתכוין בדברי שליחתו לעשו עם לבן גרתי, [ושני הפירושים עולים בקנה אחד דוה סיבת זה]. גרתי מלשון גירות, על אף שהייתי חתנו כבנו לא נתקרבו הלכבות, ולא נעשיתי שר וחשוב אלא כגר בארץ אחרי עשרים שנה. וכל זאת בגלל אשר תר"ג מצוות שמרתי, על אף שזוהרתי בכבודו ופרסתי בשלומי בכל עת מצוא, שנא אותי בשנאת הטומאה אל הקדושה, שכתוצאה מכך הרגשתי את עצמי כאיש נכרי וגר בארץ.

*

הנה מסתבר שעשו הרשע הטמא לא היה רגיל להשתמש בשפת לשון הקודש, כל שיחו וסיגו היתה בשפת ארץ אדום. ככל זאת כששלח אליו יעקב דברי פיוס היה זה בלשון הקודש, כדמוכח ממה שרמזו לו תר"ג מצוות שמרתי באמירת עם לבן גרתי, מה שלא שייך אילו היה שולח דבריו בלשון ארמי כתרגומו עם לבן דרית, אם כן מוכרח היה לשלוח בידם את דבריו בלשון הקודש.

בזה יבואר כוונת הדברים ויצו אותם כה תאמרון לאדוני לעשו, על דרך אומרם ז"ל (פסוק ל:): כל מקום שנאמר כה וכו' אינו אלא לשון הקודש.

כן יש לרמז גם באומרו ויצו אותם לאמר, רצ"ל שיאמרו כפי בחינתם ומדריגתם, כי לשון ארמי מגונה בעיני המלאכים (רא"ש ברכות ב ג), וציוה אותם לדבר אל עשו בלשון המתאים להם ולא בשפתו.

*

לכשתמצי לומר היה אפשר לרמז לו גם באומרו עם לבן דרית על קיום מצוות התורה, לשיטת בה"ג (השנות רמב"ן לפסר המצוות עשה א) דהאמונה בה' אינה נמנית בתר"ג מצוות שהוא העיקר והשורש שממנו נולדו המצוות, לפי זה למעשה בנוסף לתר"ג יש עוד קיום מצוה אחת, אם כן בכללן אתה מוצא תר"ד.

אלא צריך לומר שכל עיקר לא חפץ יעקב להשתמש בלשון ארמי. למרות החשש שבוה יעלה חמת זעם מומאתו של עשו הרשע, שעלול לראות בכך התגרות ומרידה, כמי שעומד לפני המלך ואינו מדבר בשפת המלכות, ככל זאת לא היה יעקב מוכן לשנות שפתו ללשון ארמי.

חומר הענין של הדיבור בשפת עם זר יש ללמוד ממה שכתבו המקובלים (גליא הוא הובא בילקוט ראובני וישב, וכלב אריה ריש פרשת שמות) דבשביל שהביא יעקב אבינו לשון תרגום בתורה (בראשית לא, מז) ויקרא לו לבן יגר שהדותא ויעקב קרא לו גלעד, בשביל כך באו ישראל בגלות מצרים. [ורמז לה בדבר הכתוב (בראשית לו, כה) והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד וגו' הולכים להוריד מצרימה]. ופירשו בזה (הגאון רבי שאול בשם אביו [הרבי ר' העשל] הובא בלב אריה שם) מה שאמר הכתוב (דברים כ, ה) ארמי דייקא אובד אבי וירד מצרימה, רוצה לומר בשביל שהביא אבי לשון ארמי בתורה זה גרם שהוכרח לירד מצרימה. והוסיף (הלב אריה) דעל זה אמר בעל ההגדה מלמד שהיה אנוס על פי הדיבור דייקא, רוצה לומר בשביל שדיבר יעקב אבינו לשון ארמי עם לבן לכך היה אנוס לירד למצרים, עכתוד"ק (וע"ע חנוכת התורה השמטות לפרשת תבא את רכו).

ראה מה עלתה לו על שני מילים בלבד שנכתבו בתורה שלא באשמתו, שהרי לא נתכוין לכך כלל, ככל זאת מכיון שיצא מכשול על ידו, שיש בתורתנו הקדושה לשון ארמי, נגזר על בניו עונש גלות מצרים מאתים ועשר שנים בקושי השעבוד. והדברים קל וחומר אילו ככוונה תחלה היה שולח דברים לעשו בלשון ארמי, ופרשה שלמה היתה כתובה בתורה בארמית, איזו רעה גדולה היה יוצא מזה ח"ו.

לפיכך אמר למלאכים בציווי ואזהרה, כפי שמורה הלשון ויצו אותם. כה תאמרון לאדוני לעשו, אך ורק בלשון הקודש. והקדים להודיעם מעם הדבר ויצו אותם לאמר, רצ"ל דברים הללו עתידים להיאמר בתורת ה', ויהיו נקראים בתורה שניתנה למשה בסיני, על כן הזהרו בדבר אשר כה תאמרון בלשון הקודש ולא בלשון ארמי.

*

עוד יש לרמוז באומרו לאמר, על פי המבואר במדרש (ב"ר ע, א) הובא בתוס' (חולין ב: סוד"ה אבל) לאמר לדורות, אף כאן יש בזה מוסר השכל לדורות עולם שלא לדבר בלשונות העמים, שזה אחד הגורמים לאריכות הגלות החל הזה. ומגלות מצרים, עוד קודם מתן תורה, נגאלו ישראל בשביל שלא שינו את לשונם (ויק"ד לב, ה).

אזכרה ימים מקדם כל בית שנשמע מתוכו קול דברים בשפת המדינה ידעו שכאן גר גוי, או יהודי המתנהג כגוי רח"ל. רוב היהודים החסידים לא הכירו כלל את השפה הפולנית. אף במדינת הגר, שם היו יותר רגילים ומכירים בשפת המדינה, מכל מקום שפת השיחה בבית היתה רק אידיש.

אף בלשון הקודש לא השתמשו, וכדברי החתם סופר זי"ע (הגהות לשו"ע אור"ח פה ב, וע"ע בדרשות לו' טבת תקע"ד) דמשום הכי הנהיגו אבותינו את בניהם מבלי לספר בלשון הקודש ונשכח מאתנו לגמרי בעוה"ר, משום שגלו לבבל שהיתה מלאה גילולים עכלה"ק (ועיין שו"ת דברי יציב יור"ד נב-נג). ובשביל שלא לדבר בלשונות העמים יסדו שפה מיוחדת בשיבוש מלשון המדינה, כמו אידיש באשכנז, לאדינו בספרד, וגם במדינות הישמעאלים דברו בני ישראל בשפה מיוחדת הלקוחה משפת הערביים.

בעוה"ר ברור הזה נפרץ הדבר, ותוך זמן קצר שהגיעו למדינה זו למדו לשונם לדבר בשפת המדינה, בבתי החינוך לבנים ובפרט לבנות מלמדים בשפת אנגלית.

זו סיבה לכל הצרות, דמקרא מלא דבר הכתוב (תהלים קו, לה) ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם, לפי שנתערבו בגוים לדבר ולהתלבש בהם למדו גם לחקות מעשיהם ולהתנהג כמותם. כאשר בת ישראל ההולכת ברחוב ניכרת ממרחק במלבושה ובדיבורה המיוחד, הן עם לכרד ישכון בבגדיהם ושמותיהם, אין אפשרות של ויתערבו בגוים, ולא נוצר מצב של וילמדו מעשיהם.

זה גם מקור הצרות בגשמיות. עיקר הרשעות בעולם יצאה מאותו רשע ימש"ו בארץ אשכנז, באותה מדינה היתה מקור שיטת ההשכלה שהחלו להתדמות אל גויי המדינה ולהתאחד עמהם, בסיסמת היה יהודי בביתך וגוי בצאתך דימו להציל את הכלל מרדיפות הגויים. בכך התדרדרו עד לעברי פי פחת ויצאו לשמד. ברור שמעיקרא דמילתא לא התכוונו להוציא את עצמם מן הכלל, רק טעו ותעו בדרכי שוא, להקל מעול הגויים ועול הגלות הארוך על ידי שיתלבו כמותם וידברו בשפתם. כשלמעשה גם בזה לא הועילו מאומה.

כמו שנתברר לעין כל ביום עברה בשנות ראינו רעה. כשהוכלאתי על ידי הרשעים ימש"ו ביום ערב שבת קודש י"ד אב בעיר פעסט, על מנת להוביל אותי לאושוויץ, ישב שם במאסר יחד עמי להבדיל אחד ממנהיגי המפלגה הנאצית ('נלוש') שבמדינת הגר, וגם כומר אחד שגילו עליו שהיה לו סבא יהודי. למעשה הם התענו שם במכות רצח, ולא אני. הכומר נתעסק כל היום עם הצלמים שלו, בחשבו שבהגיעו לאושוויץ עם הצלמים בידו יקבלו אותו בכבוד גדול. ובסוף לי עזר השי"ת וכבר ביום ראשון השתחררתי וחזרתי לביתי בקלויזנבורג, והם נשלחו לאושוויץ שם עלו על המוקד מיד בהגיעם.

מי שבקי היטב בדברי ימי ישראל יודע שההתחנפות לגויים לא הניבה שום תוצאות טובות. שנאת עשו ליעקב היא לכל מי שרק מוצאו מזרע ישראל, אם אחד מאבות אבותיו היה איש יהודי כבר שונאים אותו. הגוי עצמו לא יודע להגיד על מה זה, אלא שכאמור זה מטבע הדברים שהטומאה שונאת כל ניצוץ דניצוץ של אור הקדושה.

על כך נאמר בפרשה זו לאמר לדורות, כה תאמרון בלשון הקודש, ואל תדמה בנפשך שעל ידי שינוי הלשון תשא חן בעיני הגוי. דע לך שרק בהתרחקות ממנו תנצח אותו ולא יהא בכוחו להרע לך, אם רק תוותר לו במקצת כבר תהא ידו על העליונה. דבר זה ידעו הצדיקים ולמדו אותנו, אל תתחבר לרשע ואל תראה לו פנים שוחקות, ואז לא יהא לו כח להזיקך.

והוסיף ואמר עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי מבלי לוותר אף בקוצו של יו"ד, הורה לדעת שלא נמעה למצוא חן בעיניהם על ידי פריקת עול המצוות, ולהתדמות להם. תכרזו בפה מלא שאתה יהודי השומר מצוות התורה, תלך כריש גלי עם הצלם אלקים באופן שכל רואיהם יכירו כי הם זרע ברך ה', ואז ה' מגן בעדך שלא יוכלו לנגוע בך לרעה.

*

דבר גדול מלמדנו פרשה זו, איך להתנהג במשא ומתן עם ראשי העמים. כן איתא במדרש (ב"ר ע"ה טו, וע"ע ע"ה ה) דכשעלה רבי אל המלכות היה מסתכל ומעיין בפרשה זו. מלבד רבבות סודות הטמונים כאן, יש גם לימוד פשוט שלא לבקש להתרמות אליהם כשעולים להשתדל אצלם. אלמלי היו כל ישראל נוהרים בהנלמד מפרשה זו, כבר מוזמן היתה הישועה בהטיית לבבם עלינו לטובה, כשם שנהפך לב עשו אל יעקב וישקחו.

כאן המקום לספר מה ששמעתי מתלמיד אחד, שנתלוה אל הצדיקים שעלו להשתדל אצל הקיסר פראנץ יאזעף, להשיב את רוע הגזירה שזממו הרפורמיים לקבל תחת מרותם כל קהלות היהודים שבמדינה, שהכל יתנהל על פיהם וכרצונם, מי שרוצה לשמש ברבנות יהא חייב להשתלם במדעי לימודי החול, להתלבש בכגדי הכמרים, ובתי הכנסת יהיו בצורת טמפל וכו'.

ההצעה כבר עברה ונתקבלה בפרלמנט ההונגרי, וקרובה היתה לביצוע. ובאה המשלחת להגיש בקשה לפני הקיסר שינצל את כוחו בהטלת ווטו לבטל את הסכמתם. לא היתה זו בקשה קלה, כי מקום מלכותו היתה במדינת אסטרייך, ועל אף שגם מדינת הגר היתה תחת ממשלתו, מכל מקום התנהלה כמלוכה בפני עצמה ששכל ההנהגה מסורה בידי חברי הפרלמנט דשם, ודבר נדיר היה שיתערב הקיסר לבטל החלטת הפרלמנט כולה.

לשם כך הורכבה משלחת נכבדה של ארבעה זקנים מגדולי צדיקי המדינה, הגה"ק רבי שמואל פרנקל מדאראג, הגה"ק רבי מנחם כ"ץ פרוסטיץ מצעלים, הגה"ק רבי יהודה אסאד, והגה"ק בעל כתב סופר (שהיה הצעיר שבהם) זכ"ע.

בשביל הגשת הבקשה היה צורך להכין כתב מגוסס בשפת המדינה, ומכיון שבין כל היהודים האורתודוקסים שם לא היה מי שבקי בזה, הביאו איזה עורך דין שיכין עבורם את המכתב. משראה מהר"י אסאד שאחד מגדל בלורית בא לכתוב את הדברים, מיהר ושאל אותו האם הוא שומר תורה ומצוות, כשהלה משך בכתפיו ולא ידעו מה מבקשים ממנו, דחאו בשתי ידים כשהוא מנמק ואומר: הוא אינו מסוגל לכתוב עם הלב, דברים היוצאים מלב טמא לא יעשו פירות. אחרי רוב חיפושים עלתה בידם למצוא בפעם יחודי שומר תורה ומצוות המכיר בלשון אשכנז, והוא כתב להם את דבר הבקשה איכשהיא.

הרבנים הצדיקים נסעו ובאו לעיר הבירה ווין, כשנכנסו לארמון המלוכה עלו לקומה השניה שם אמור היה הקיסר לקבל אותם. הגה"ק מדאראג ז"ע שפך נהרי דמעה במשך כל דרך העלייה, תוך כדי אמירת שמות הקדושים (כנראה שלצורך הצלת כלל ישראל התיר לעצמו להשתמש בשמות הקדושים). שם נתיישבו כולם בחדר המתנה, שהיה אולם גדול המרהיב בפיו בעיטורי הקירות במראות מלוטשות, בוהב ואבנים טובות, ושטיחים יקרים. והתחילו הצדיקים במשא ומתן מי מהם יפתח לדבר. תוך כדי שיחם ראה הגה"ק מהר"י אסאד (בפעם הראשונה בחייו) את צורתו הקדושה שהשתקפה מן המראות, החזה במקלו ואמר: יהודי זה הכרת פניו

ענתה בו שהשכינה שורה עליו, מהראוי שהוא יהיה הפותח. בסוף נפלה ההחלטה על הגה"ק מדאראג שהיה זקן שבחבורה הקדושה.

כשהכניסו אותם להיכל המלך, בקשו רשות לברך ברכת שחלק מכבודו לכשר ודם, והקיסר הנהן להם בראשו. בהיות ועל השולחן היתה צורת שתי וערב הסבו פניהם מן הקיסר אל הקיר, ופתחו בברכה. הקיסר קם מעל כסאו ברוב התרגשות, ומיהר לחדר המלכה, וקרא אותה למחר ולבא אל חדרו, בהכריו: **בואי וראי מלאכים** ('ענגעלס') נמצאים בחדר שלי. כשסיימו את הברכה ענה אחריהם אמן בקול רם.

הגה"ק מדאראג הגיש את מכתב הבקשה, והתחיל לדבר ולבקש בשפת לשונו (כיון שלא ידע שפת המדינה): "אדוני המלך" פתח בקול נרגש וסוער, ובקושי עוד הפליט מפיו את המילים: "אני מאוד מבקש את המלך, שהמלך ירחם", ומיד פרץ בככי נסער ולא יכול להמשיך בדיבוריו. מיד הרגיע אותם הקיסר שלא ימרו בככי כי הכל יהא טוב.

אמנם בהיות ונאמר להם מראש על ידי העסקנים שישתדלו להשיג דבריו בכתב, כי אמירה בפה אינה בטוחה לצאת אל הפועל כמו כתב אשר נכתב שאין להשיב. על כן הוסיף לבקש: נא ונא שאדוני המלך גם יכתוב כך. דבר זה נחשב כמרידה במלכות, שמראים כאילו אינו נאמן בדיבורו. אבל הקיסר ברוב התרגשות הוציא קולמוס וחתם על הבקשה.

בין לילה כבר הודיעו לפרלמנט שהקיסר ביטל החלטתם. וכשהזרו לפעסט כבר קבלו פניהם אלפי בני ישראל ברוב שמחה וצהלה, מזל טוב מזל טוב, שהגזירה נתבטלה. מאז נתאשרה כינון האורטודוקסיה, חלוקת היהדות ('טיילונג'), שהצילה את יהדות אונגארין לדורות. כל זאת על ידי 'שתדלנים' שאפילו לא הכירו בשפת המדינה.

מעין זה היה מעשה במדינת פולין, כאשר צוררי הדת רצו לחוקק גזירה לאסור את השחיטה. אז באו הרה"ק מגור והרה"ק רבי אהרן מבעלז' זצ"ל, בפני המושל, ויבכו מאוד בדברים לפניו, והוא נענה למבוקשם. כשנשאל על ידי המליץ בינותם אם מבין את דבריהם, ענה ואמר שקול רגש הבכי היא שפה המוכנת לכל.

בזמן שמנהיגי האומה היו צדיקים קדושי עליון, והם פעלו והשתדלו אצל מלכי האומות, עשו דבריהם פירות. כמו שמעון הצדיק שהלך אל אלכסנדרוס מוקדון, כיון שראה אותו ירד ממרכבתו והשתחוה לפניו, אמרו לו מלך גדול כמותך ישתחוה ליהודי זה, אמר להם דמות דיוקנו של זה מנצחת לפני בבית מלחמתי וכו' (יומא סט.). ורבי שהצליח להפך לבו של אנמונינוס (ע"ז י, יא.). כמו שנהפך לבב עשו ונכנע בפני יעקב.

ודרך רשעים תאבד, אף שמתחנפים לגוים ואוכלים יחד עמהם נבלות וטרפות, הם לא מצליחים, דסוף סוף יהודי אינו דומה לגוי, בשביל שיהודי יצליח לפעול אצל גוי צריך ללכת בכח סטרא דקדושה, שמלאכי מעלה יתלוו אליו. כדברי הקיסר פראנץ יאזעף הג"ל שמלאכים הגיעו אליו, ואף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי (מגילה ג). והעידו שנתחוררו פניו מרוב יראת הכבוד נוכח הדרת פניהם הקדושים, כי נתקיים בהם (דברים כה, י) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך.

עיקר צרת הדור הוא מה שהשליטה וההנהגה נמסרה בידי כופרים. אין כוונתי דוקא על ארץ ישראל, אלא בכל המדינות כך הוא המצב, שהם העומדים ומדברים בעד זרע היהודים אצל ממוני הממשלה וכדו'. הצרות נתגברו בעולם מעת שהללו מינו את עצמם כאפוטרופסים בעד הכלל, כאשר החרדים לדבר ה' כלא נחשבו וגם לא יודעים איך ומה לעשות. הן הן חבלי משיח.

על כך ויצו אותם לאמר לדורות, בה תאמרון לאדני לעשו, בלשון הקודש, דוקא על ידי שליחים אלו שאין השפה רהוטה על לשונם, ולא יודעים לבטא את בקשתם בצחות הלשון, כי רק הם יצליחו בהשתדלותם.

אלה הדברים אשר ציוה לומר עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי. הם לנו מלהתכחש ליהדותינו מתוך נסיון להתחנף ולמצוא חן בעיני השרים.

כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי, [ולא נעשיתי שר וחשוב, כי לא באלה הפצתי]. ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה, כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צרה, (הגם שלמסקנת הגמרא (מגילה י:)) כל ויהי איכא הכי ואיכא הכי ורק במקום שנאמר ויהי בימי אינו אלא לשון צער, מכל מקום מצאתי בזה מחלוקת במדרש תנחומא (שמיני ט) רבי תנחומא ורבי חייה רבה ורבי ברכיה בשם רבי אלעזר אמר כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צרה, רבי שמואל בר נחמני בשם רבי נתן אמר המדרש הזה עלה בידינו מן הגולה כל מקום שנאמר ויהי בימי לשון צרה עיי"ש). כוונתו לומר שכל רכושו הרב הוא על אפו וחמתו, מה לו ולצרה הזאת, מעדיף היה לשבת כל אותם עשרים שנים על התורה ועל העבודה בבית אביו, ללמוד כל התורה כולה ולהתעלות למדרגת אביו יצחק. והוא מצטער ומתאונן על שכך עלתה לו, ויהי לי שור וחמור וגו'.

ואשלחה להניד לאדוני כדברים האלה, ובכך למצוא חן בעיניך, דוקא על ידי דיבורים בסגנון זה מוצאים חן בעיני הרשע. להוציא מדעת רשעים שחושבים לישא חן על ידי שישתוו אליו בפריצות, אדרבה בכך מעוררים קנאתו ושנאתו מתגברת ביותר. אלא כשבאים לפניו בצורת ישראל המקורית, בשפת לשון הקודש, אני יהודי מאמין בה' והנני מבקש ממך כך וכך.

כך נראו כל השתדלנים שבתולדות עמנו, כגון השתדלן המפורסם מוה"ר יוזלמן זצ"ל, ועוד רבים כמותו, בתקופות קשות של הרג וטבח רב כמו מסעי הצלב וכדומה, הם בהופעתם הבטלנית הצליחו להקל עול הגזירות.

כל זאת בזמן שהיתה הנהגת העדה מסורה בידי חכמי התורה, שבנוסף למה שידעו בחכמתם כדת מה לעשות, היו גם דבריהם נשמעים בשמים, כדמצינו (חגיגה יד.) ונשוא פנים זה שנושאים פנים לדורו בעבורו למעלה כגון רבי חנינא בן דוסא, למטה כגון רבי אבהו בי קיסר, וכמסופר בחז"ל (סנהדרין יד.) רבי אבהו כי הוה אתי ממתיתא לכי קיסר נפקי מטרוניתא דבי קיסר ומשריין ליה רבה דעמיה מדברנא דאומתיה וכו'. מרוב קדושתם נשאו חן בעיני כל רואיהם והיו מקורבים למלכות.

*

מענין לענין באותו ענין יש לעורר בחינוך הבנים, שלא ללכת שולל בעצת תועים בדרך הפשרנות, ליותר קצת לילדים שילכו מעט בדרכי הגויים ובחוקותיהם. בכך מדמים לרוות מהם נחת, כאשר מזה ומזה אל ינחו ידם, קצת בדברי תורה וקצת במדעים, בכך חושבים שיצליחו ויעשו פרי.

אבל במציאות הנכונה רואים מעשים בכל יום איך שצומחים פרי באושים, בן סורר ומורה, שבורח מבית ההורים ומנתק כל קשר עמהם. האב מראה הדור לו בחיצוניות כאילו הוא מלא אושר ברוב עשרו, אבל לאמיתו של דבר חייו אינם חיים, צאצאיו מזלזלים בו ומצפים ליום מותו בו יעבור רכושו לידם, יקרבו ימי אבל אבי, ואז ישמחו על שהתפטרו מהזקן וכסיל.

לצערי הרב אין הדברים אמורים באלו שהולכים לגמרי בדרכי הגויים, אלא אני מדבר ממקרים אצל אנשים שאני מכיר, הללו באו לפני ושפכו את מר לבבם הלזאת עמלנו ויגענו, בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו בי. לשם כך הזויל זהב מכיסו לבחור חתן לבתו, שיברח אתה לדור בין הגויים. אחרי שמונים שנה נוכח לראות שמאומה אין בידו, הבנים לא מכבדים אותו, ועוד מבלבלים דעתו לרשום כל נכסיו על שמם חן בעודנו חי.

מכאן תצא תורה לכל מי שחפץ לרוות נחת יהודי אמיתי, שבניו יכבדו אותו עד זקנה ושיבה, ותהא לו שיבה טובה, יגדל אותם בדרך התורה ללא שום ויתור.

ידוע לי על יהודי ירא שמים אחד, שמימיו לא נתן פרוטה לצאצאיו אלא פור כל ממונו לצדקה, ועד היום הזה (כארבעים שנה אחר הסתלקותו) בניו היראים מוקירים את זכרו ומוכירים שמו בהערצה והכנעה כאילו מדובר באחד הצדיקים הגדולים. כך כח הקדושה יפה.

לעומת זה מי שמפנק את בניו למלא להם כל דרישותיהם, ונותן להם לעשות ככל העולה על רוחם, הרי זה קונה אויבים לעצמו, בסופו של דבר מתקיים בו (מיכה ג, ו) כי בן מנבל אב בת קמה באמה כלה בחמותה אויבי איש אנשי ביתו.

*

לא רק למען נחת מהצאצאים אלא גם למען שלום בית טובה ההתנהגות בדרך התורה. אשה יראת ה' בזמן שרואה את בעלה עוסק בתורה יומם ולילה, לא תבקש מאתו לסגור הנמרא ולעזור לה בנקיון הבית והכלים וכדומה, אבל אם בבואו אל ביתו הוא פונה להתעסק בדברי בטלה, עתונים ורדיו וכדו', היא באה בתרעומת על שאינו עוזר לה בעול הנהגת הבית, והמריבה מתפרצת ביניהם עד שבאים לידי גירושין.

זאת מלפנים בישראל כמעט לא נשמעו מקרי גירושין בקרב שלומי אמוני ישראל. כאשר כיהנתי ברבנות קלוזענבורג היו ימים שבהם סידרתי שלש גיטין, כי בכל מדינת זיבענבערגען לא סידרו גיטין רק בעיר זו ובדרך כלל הגיעו אלינו, ובמשך כל עשרים שנות כהונתי אף פעם לא בא לפני איש ירא וחרד בעל זקן ופיאות מגודלים, זולת מקרה אחד בלבד שהוכרח לגרש מחמת חולי ל"ע. מעולם לא נשמעו כל כך גיטין כמו בדורנו, והמריבות מתרבות כתוצאה מההריונות ועולות, כמה שנותן לה לא מספיק ותמיד מבקשת עוד ועוד כסף ללא גבול.

כי ללא תורה אין שלום ואין בית. המומאה הרסה את צורת הבית היהודי, לאבד הערך והיחס של האב והאם והחיות, הכל נהרס ומבולבל.

*

על כן אנו מכוונים בית יעקב, דיעקב אבינו בדרכו הקדושה הוא זה שהעמיד את הבית על מכוננו, ויבן לו בית.

בעוד שיעקב נמשך בדרכי אבותיו והתפאר בהם, שהוא בנו של יצחק, מצינו בתפארתו של עשו (בראשית לו ט, מג) אבי אדום, היינו שנתגאה ביוצאי חלציו. אף אחד לא הסתכל על הזקן הפאנאטי הזה שיש לו זכרונות מבית אביו יצחק, ואת מקצת ההערצה שביקש להשיג היה רק בזכות היותו אבי אדום.

בזה ניכר ההבדל בין דרך הקדושה לדרך המומאה. על ההולכים בדרכי הקדושה נאמר (משלי יז, ו) עמרת זקנים בני בנים [שרואים בני בניהם הולכין בדרך טובה (רש"י), וזה ניכר באשר] ותפארת בנים אבותם שהבנים מתפארים ומתגאים באבותיהם. תמיד משננים מעשי אבות, איך שאביו וזקנו ואביו זקנו למדו והתפללו, וכיצד ערכו את סעודת השבת, ככל עת מדברים בהערצה והתבטלות כלפי קודמיהם, אנא להא מלתא חלא בר חמרא לגבי אבא (חולין קה). ובהיפוך אצל הפושעים, שהבנים לועגים ובזים לאבותיהם ורואים אותו כזקן שעבר ובטל מן העולם, רק האבות מתגאים בבניהם איך שהם מלומדים ואנשי מדע.

עלינו ללמוד מזה לקיים בעצמינו (משלי א, טו) בני אל תלך בדרך אתם מנע רגלך מנתיבתם. אל תקנא ברשעים (שם כד, יט). אינהו בדידהו ואנן בדידן, ילכו להם בדרכיהם וברוב עושרם שהיא לקללה ולא לברכה, ואנחנו בשם ה' נעשה ונצליח.

*

נסיים במילין דחנוכה, לקראת ימי החנוכה המתקרבים ובאים.

היונים הרשעים בחכמת הפילוסופיא הארורה, אכן היו מושלים שרים ורוזני ארץ והשיגו כל מחמדי תבל, אבל בית לא היה להם. האב עובד לעבודה זרה זו, והאם רצה אל אליל אחר, וכל אחד מבני המשפחה פונה להבלים אחרים (כל אחד בטלויזיה אחרת) איש כתאות לכו הרע.

כתודאה לנותן התורה שהבדילנו מן התועים, תיקנו (שבת כא:): מצות חנוכה נר איש וביתו, אשתו כגופו (א"ר תרעא ג), והאב מדליק נר עבור כל אחד מבני ביתו [לפי המהדרין נר לכל אחד ואחד (עיין שו"ת גליא מסכת אור"ח ה')] העומדים סביבו בדחילו ורחימו, ועונים אמן אחר ברכותיו. זה יפיו ותפארתו של הבית היהודי המאוחד, טוב מלא כף נחת יהודי ממלא חפנים עמל ורעות רוח של השורצים ברחובות קריה ובבתי טומאה, זה בכה וזה בכה, ואף פעם לא נמצאים יחד.

בדבר הזה רואים תשועת ה' שהיתה לנו להצילנו ממלכות יון הרשעה שעמדה להשכיחם תורתך ולהעבירם על חוקי רצונך, ובכך לקעקע ולהרוס יסודות הבית.

זה עיקר מצות חנוכה נר איש וביתו, לאחד ולהחזיק את כל בני הבית, כולנו יחד נעבוד את ה' ונעסוק בתורתו, אין רצוננו כהבלי עולם הזה אלא שנחיה ונירש טובה וברכה לחיי העולם הבא.

יעזור השי"ת שנזכה כולנו כאמת לראות דור ישרים יבורך, בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, שישורו אחדות ושלוש אצל כל אחד בביתו ובין אחרים, ובזכות זה יהי החדש הזה סוף וקץ לכל צרותינו תחלה וראש לפדיון נפשינו, כגאולתינו גאולת עולם במהרה בימינו אמן.

תוכן הענינים:

- יעקב שלח מלאכים ממש שמכירים מחשבות שלב ולא יוכל עשו לרמאותם. לשיטת הסוברים שאין מלאכים יודעים מחשבות, לכן שלח מיכאל וגבריאל שהם מכירים בלשון ארמי וגם יודעי מחשבות.
- חשש לשלוח בני אדם, ואף מלאכים אחרים, שלא יפגמו מטומאת עשו וארץ אדום.
- מעשה אבות סימן לבנים, בפרשת ויצא על הגלות, ובפרשת וישלח על הגאולה והמצב שקדם לה.
- מדברי חז"ל ומאמר הרה"ק מאפסא על שפלות דורו של משיח. מדברי הרה"ק מוהר"ג מברסלב. הסיבה שגילו זאת שמוזה יקבלו חיזוק בני אותו הדור.
- הצלחת האומות היא בבחינת לפני שבר גאון. רמו בנבואה [עובדיה א ד] ואם בין כוכבים שים קנך וגו', על מצב דורנו שהצליחו לעלות עד לירח, וזה סימן שקרובה מפלתם. רמו בחלום יעקב דוקא בשעה שנראה שהטומאה הגיעה לרום ההצלחה אז תבא הישועה, כמו בדור ההפלגה. זה הסימן במה שקדם חזרת יעקב לארץ ישראל בא עליו עשו, הוכרח להשתחוות לפניו ארצה.
- בדברי המדרש והיה המחנה הנשאר לפליטה אלו אחינו שבגלות. יעקב פעל על אחרית הימים שלא יצליחו זרע עשו עם כלי משיחת שבדיהם לעשות כלה בישראל אלא בגויים. ביטל קללת התוכחה ואבדתם בגויים.
- שנאת העמים לישראל ללא סיבה והגיון רק שהרע שונא את הטוב. וכן שנאת לבן ליעקב על לא דבר. ביקש לעקור בנותיו ונכדיו כמו שבסטרא דקדושה נאמר בשבט לוי ואת בניו לא ידע.
- לבן השתדל להעביר את יעקב על תמימותו ואמונתו. בפירוש הכתוב [ל דף] הן לו יהי כדברך.
- יעקב שלח דברים לעשו בשפת לשון הקודש דייקא. בגלל שני מילים של לשון ארמי שנכנסו לתורה בסיבתו נגזר גלות מצרים. הוראה לדורות ליותר משפת הגויים, כמו שהנהיגו בכל המקומות שפה משובשת משפת המדינה.
- ההתקרבות לעמים מקור הצרות ברוחניות ובגשמיות. עיקר הרשע יצאה ממדינת אשכנז שם היתה שיטת ההשכלה שדימו לשבור עול הגליות על ידי התרמות לגויים. לא הועילו מאומה וביום אף ה' הובלו להריגה גם המתבוללים.
- השתדלות אצל מלכים ושרים רק בדרך התורה ולא בהתחנפות לגויים בפשרות וויתורים ביהדות. סיפור באריכות ממשלחת הרבנים אצל הקיסר פראנץ יאזעף שהניבה פרי חלוקת הקהלות במדינת הגר. לא יתכן לבטל גזירת ושנאת הגויים אלא בכח הקדושה והתלות מלאכי מעלה. עיקר צרת חבלי משיח במה שהנהגה והשתדלות נמסר לכופרים.
- יעקב נצטער על שהשיג רכוש רב.
- לחנך הנבים בדרך התורה ללא פשרות. אז יראה מהם נחת ויזכה לשיבה טובה בדרך כבוד. אם מפנק אותם לתת להם כל תאוותם בסוף יבעטו בו.
- שלום בית רק כשמתנהג בדרך התורה ועוסק בתורה. מלפנים לא שמעו כל כך מקרי גירושין.
- אנו נקראים "בית יעקב" לפי שיעקב כונן והעמיד צביון הבית היהודי. אצלינו מתפארים באבות וקנים, ואצל הרשעים האבות מתפארים בדור הצעיר ובזים לזקנים. עשו הוא אבי אדם.
- דרכי היונים זרעו הרס בבית. לכן מצות חנוכה נר איש וביתו.

לע"י הרה"ח מוה"ר **ברוך מרדכי ב"ר מאיר** ז"ל שפיטצער
נלבי"ע ח"י כסלו – ת. נ. צ. ב. ה.
הונצח ע"י חתנו הרה"ח מוה"ר **ישראל מאיר וויעדער** הי"ו

גליון זה נדבת הרה"ח מוה"ר **יהודה שווארץ** הי"ו
לרגל שמחת נישואי בנו הבה"ח המו"מ בתויר"ש
כמר **אברהם שמשון** ני"ו – למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת הרה"ח מוה"ר **יהודה ארי' טויב** הי"ו
לרגל שמחת הולדת הנכד בן לבנו הרה"ח מוה"ר **יחזקאל יעקב** ני"ו
למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת הרה"ח מוה"ר **שמואל אברהם שטערן** הי"ו
לרגל שמחת אירוסי בתו עב"ג הבה"ח המו"מ בתויר"ש
כמר **מרדכי פרוכטער** ני"ו – למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת הרה"ח מוה"ר **יצחק וויינגורט** הי"ו
לרגל שמחת נישואי בתו עב"ג הבה"ח המו"מ בתויר"ש
כמר **יהודה אלעזר קיוואק** ני"ו – למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת הרה"ח מוה"ר **יעקב אפרים פישל קליין** הי"ו
לרגל שמחת נישואי בנו הבה"ח המו"מ בתויר"ש
כמר **פנחס משה** ני"ו – למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת הרה"ח מוה"ר **אברהם חיים פרענקל** הי"ו
לרגל שמחת הכנס בנו הבחור **יקותיאל יהודה** ני"ו
לעול התורה והמצוות - למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת הרה"ח מוה"ר **משה הלוי טויבער** הי"ו
לרגל שמחת נישואי בנו הבה"ח המו"מ בתויר"ש
כמר **יחיאל** ני"ו – למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת הרה"ח **החבר צבי אלימלך בריסק** הי"ו
לרגל שמחת הולדת הבת **חיה חיה** שתחי'
למז"ט ובשטומ"צ

מכון להוצאת דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

שע"י איגוד חסידי צאנז

(718) 431-1055